

Сергій Блавацький

УКРАЇНСЬКА АНГЛОМОВНА ПЕРІОДИКА ЄВРОПИ
(1919—1923 рр.): ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИЙ
КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

Зроблено спробу проаналізувати українську англomовну періодику Європи 1919—1923 рр. Ідентифіковано шість англomовних періодичних видань, які належать до національної бібліографії зарубіжної україніки у Великобританії, Данії, Франції та Швейцарії. Продемонстровано континуум євроінтеграції України у діахронії, кооперації українців і західних європейців у різних сферах діяльності.

Ключові слова: українська англomовна преса, Європа, бюлетень, контент, хроніка подій, Українське пресове бюро.

Сделано попытку проанализировать украинскую англоязычную периодику Европы в 1919—1923 гг. Идентифицировано шесть англоязычных периодических изданий, принадлежащих к национальной библиографии зарубежной украиники в Великобритании, Дании, Франции и Швейцарии. Продемонстрировано континуум евроинтеграции Украины в диахронии, кооперации украинцев и западных европейцев в разных сферах деятельности.

Ключевые слова: украинская англоязычная пресса, Европа, бюллетень, контент, хроника событий, Украинское пресовое бюро.

It has been attempted to make an analysis of the Ukrainian English-language periodicals of Europe of 1919—1923 time period. Six English-language publications in Great Britain, Denmark, France and Switzerland pertaining to national bibliography of foreign Ukrainica have been identified. The results of the study show a continuum of European integration processes of our state in diachrony, a cooperation of Ukrainians and West Europeans in various realms.

Key words: the Ukrainian English-language press, Europe, bulletin, content, chronicle of events, the Ukrainian Press Bureau.

Новочасна європейська інтеграція України актуалізує спадщину українсько-європейського діалогу в діахронії, зокрема відносин, зв'язків, комунікацій українських та європейських дипломатів, політиків, фінансистів, економістів, інтелектуалів — літераторів, журналістів, публіцистів, митців — упродовж періоду національно-визвольних змагань українців (1917—1921 рр.). Вагомим, значущим, а інколи — незамінним, унікальним джерелом відомостей із цієї проблематики є українська періодика романо-германськими мовами

Європи, яка дає змогу простежити генезу, формування, розкрити й проаналізувати розвиток співпраці українців та західноєвропейців. Ґрунтовне, комплексне, незаангажоване наукове дослідження іншомовної преси надає можливість осмислити вплив цього сегмента української пресовидавничої діяльності на формування opinio європейської спільноти на державотворчий процес українців та співпрацю українських і західноєвропейських «лідерів думок» у різних сферах життєдіяльності: дипломатичній, політичній, фінансовій, торгово-економічній, культурній, літературній, мистецькій.

У ретроспективі чинник української англomовної преси відіграв суттєву роль, адже англійська мова разом із французькою були комунікативним інструментом дипломатії, фінансово-економічних відносин, міжкультурного діалогу та літературознавчого дискурсу в Європі першої чверті ХХ ст.

Опрацювання й аналіз цієї періодики засвідчує континуум євроінтеграції нашої країни у діяхронії та дає додаткові аргументи пропонентам європейської ідентичності України, мінімізуючи, а часто й нівелюючи доводи їхніх опонентів щодо історичних традицій євразійського вектора розвитку нашої держави.

Окрім того, актуальність дослідження детермінована недостатньою розробленістю цієї проблематики у вітчизняному і зарубіжному журналістикознавстві та відповідно необхідністю всебічного, системного, ґрунтовного і вичерпного вивчення української зарубіжної англomовної преси зазначеного періоду.

Мета статті — провести транснаціональний компаративний аналіз української англomовної періодики Європи означеного періоду. У розвідці використано комплекс теоретичних і загальнологічних методів. Провідними в методології дослідження є загальнологічні (індукція, синтез), описовий, конкретно-історичний, типологічний методи, кластерний та компаративний аналіз.

Об'єкт дослідження — українська періодика англійською мовою Європи. **Хронологічні межі**: 1919—1923 рр. Вибір саме такого діапазону зумовлений двома трансформаційними контрапунктами: 1) Паризька мирна конференція 1919—1920 рр. і дипломатична діяльність закордонних місій УНР у столиці Франції, спрямована на міжнародне визнання української державності; 2) поразка національно-державницьких змагань ЗУНР, яка знайшла своє відоб-

раження у рішенні Ради амбасадорів країн — членів Антанти у Парижі від 15 березня 1923 р. про східні кордони Польщі.

Актуалізація проблематики дослідження простежується також у зацікавленні українських та зарубіжних дослідників англomовними виданнями зарубіжної україніки — як періодичними, так і неперіодичними. Із головних досліджень цієї тематики доцільно відзначити бібліографічні покажчики Є. Ю. Пеленського [6], І. Яворського та О. Скабарницької [10], історіографічні дослідження О. Богуславського [2; 3], Д. Будкова [4], Н. Сидоренко [8; 9], С. Наріжного [5], ґрунтовну енциклопедичну статтю В. Маркуся [11], в яких фрагментарно фігурують українські зарубіжні англomовні пресодруки.

Однак у більшості праць українських бібліографів та журналістикознавців містяться певні неточності, лакуни, які потребують суттєвого уточнення, коригування та відповідно доповнення, доопрацювання й переосмислення. Першопричина цих аберацій, зокрема у виході часописів, полягає, вірогідно, у тому, що більшість авторів не здійснювали історико-бібліографічне дослідження цієї англomовної періодики *de visu*, а покликалися на розвідки науковців, які працювали лише з наявними окремими випусками видань.

Проблематичність виявлення «білих плям» української англomовної періодики зумовлена і чинником дефіциту бібліографічних покажчиків української іншомовної періодики Європи міжвоєнної доби. Винятком із цього може бути покажчик Є. Ю. Пеленського, який, однак, не претендує на системність, вичерпність, прецизійність у бібліографуванні комплексу періодичних видань зарубіжної україніки англійською мовою 1919—1923 рр. Парадоксальним є факт відсутності донині системного бібліографічного покажчика української англomовної періодики Європи міжвоєнного періоду. Допоміжним унікальним інструментом у науково-пошуковій роботі з виявлення української англomовної періодики є онлайніві публічні каталоги доступу (OPAC) книгозбірень та архівів провідних університетів США, які дали змогу виявити не відомі досі українські англomовні пресодруки.

У процесі науково-пошукової роботи у фондах Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника (ЛННБ) і зарубіжних книгозбірень Європи та Америки (Бібліотека сучасної

міжнародної документації (Нантер, Франція); Бібліотека Гувера (Стенфорд, США); Бібліотека Карлтонського університету (Оттава), Публічна бібліотека Нью-Йорка, Бібліотеки Торонтських університетів) і бібліографічної евристики, зокрема опрацювання іншомовної наукової літератури, нами ідентифіковано матрицю української англomовної преси Європи означеної доби.

Систематизувавши ці періодики за географією виходу у 1919—1923 рр., наводимо їх у географічно-хронологічній послідовності: **Великобританія**: «The Ukraine» (Лондон, 1919—1920), «Communications of the East Galician Press Bureau» (Лондон, 1921—1922), «Weekly bulletin of the West Ukrainian (Galician) Press Bureau» (Лондон, 1922—1923); **Франція**: «Eastern Europe» (Париж, 1919—1920); **Данія**: «Bulletins from the Ukrainian Press-Bureau» (Копенгаген, 1919); **Швейцарія**: «The Herald» (Женева, 1919—[1922]).

Українська англomовна преса Європи досліджуваної доби найбільше репрезентована у Великобританії. І це закономірно, логічно з огляду на конкретні історичні обставини функціонування цього кластера зарубіжної україніки романо-германськими мовами в Європейському регіоні. На відміну від французької, яка у той період домінувала в Європі майже в усіх сферах — дипломатії, міжнародних відносинах, політиці, фінансово-економічних та торгових взаєминах, літературі, культурі, англійська мова була комунікативним інструментом здебільшого в англосаксонських країнах.

Із метою хронологізації пресовидавничого руху доцільно розглянути насамперед появу та функціонування англomовного інформаційного бюлетеня Українського пресового бюро (далі — УПБ) при Надзвичайній дипломатичній місії (далі — НДМ) УНР у Копенгагені — «**Bulletins from the Ukrainian Press-Bureau**» (1919)*. Перший номер цього пресодруку датовано 15 квітня 1919 р., останній (10-й) номер вийшов 10 серпня 1919 р. Варто зауважити, що контент бюлетеня дублювався данською мовою — паралельно виходив п. н. «**Bulletiner fra det Ukrainske Presburo**» (Копенгаген, 1919—1920). Редакція та адміністрація видання розмішувалися у столиці Данського Королівства за адресою: 24, Upsalagade.

* *Наявність у фондів*: ЛННБ: 1919 — № 1—10; Британська Бібліотека (Лондон): 1919 — № 4; Бібліотека Лондонської Школи Економіки: 1919 — № 2, 4; Королівська Бібліотека і Бібліотеки Копенгагенського університету: 1919 — № 1—7.

Де-факто у Данії українська пропаганда мала режим найбільшого сприяння, оскільки офіційна влада цієї країни всіляко сприяла й заохочувала інформаційно-пропагандистську діяльність українських видавців, уникаючи обструкціоністських дій у формі цензурних обмежень. Вірогідно, що саме цей чинник відіграв вирішальну роль у виборі «хабу» пресовидавничої діяльності українців у скандинавських країнах на користь Копенгагена.

Виходу у світ бюлетеня найбільше посприяв Максим Григорович Гехтер, очільник УПБ при НДМ УНР у Данії. Він, вірогідно, виконував функції головного редактора видання. Відповідальним випусковим редактором часопису у вихідних даних подано І. Сміта.

На початку видавання бюлетеня редакція окреслила конкретні вектори у його діяльності. Насамперед акцентувалося об'єктивне та всебічне інформування західноєвропейської громадськості про стан справ в Україні. Це здійснювалося декількома способами. Перший спосіб — оприлюднення оперативної інформації, повідомлень українських пресових бюро про хроніку подій в Україні, як-от зведень з фронтів бойових дій у Галичині між УГА та польською армією, зокрема дивізією генерала Ю. Галлера, а також про політичні переслідування українців та дискримінацію їхніх національних прав польською владою, воєнний конфлікт у Наддніпрянщині між військами С. Петлюри й більшовиками, рух опору українців проти більшовиків, програмні засади і ротації у складі українського уряду. Другий спосіб — опублікування інтерв'ю з чільними державними діячами УНР та ЗУНР.

Наступний вектор — це подання оглядів австрійської, британської («The Times», «The Daily Mail», «The Daily Telegraph», «The Nation», «The New Europe»), французької, чеської та української преси про стан справ у Наддніпрянській Україні та Галичині.

Пріоритетом у роботі редакції було також висвітлення зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності уряду УНР, зокрема зовнішніх зносин з ключовими західноєвропейськими державами, діяльності спеціальних українських дипломатичних та торгово-економічних місій у різних європейських країнах, зовнішньоекономічної діяльності, перебування місій іноземних держав в Україні та дипломатичної активності представників УНР і ЗУНР на міжнародній арені, зокрема на Паризькій мирній конференції 1919—1920 рр.

У цьому контексті на сторінках видання оприлюднювалися офіційні дипломатичні документи. У редакційному фокусі перебувала й діяльність закордонних українських громадських організацій, спрямована на підтримку незалежності та територіальної цілісності УНР і ЗУНР.

Суттєве місце у виданні відводилося висвітленню економічного розвитку України, зокрема, подавався історичний екскурс, аналізувався тогочасний стан та прогнозувалися перспективи української економіки.

Редакція приділяла певну увагу складним міжнаціональним взаєминам в Україні, зокрема єврейським погромам на території УНР та ЗУНР, дотриманню прав єврейської меншини на національну автономію.

На сторінках видання публікувалися пізнавальні огляди про Україну, її етнографічні межі, топоніміку, літературу.

Наступний етап української англомовної інформаційно-пропагандистської кампанії в Європі започаткувало УПБ при спеціальній дипломатичній місії (делегації) УНР у Великобританії. Це — видавання англомовного бюлетеня «**The Ukraine: Weekly Bulletin**»*, засновником та організатором якого став Микола Стаховський, лікар за фахом, видавець і дипломат [16]. Вірогідно, що він виконував і функції головного редактора. Дебютний номер цього пресодруку вийшов у світ 5 липня 1919 р., а останній (№ 35) — 28 лютого 1920 р. Редакція видання знаходилася за адресою: «London, 38, Cursitor Street, E. C. 4». Мета видавання бюлетеня полягала у «наданні громадськості цієї країни (Великобританії. — С. Б.) достовірної інформації щодо України» (Foreword [Вступне слово]. — 1919. — № 1).

Редакційна політика впродовж усього часу існування видання була зорієнтована на здійснення низки завдань. Симптоматично, що на інформаційному порядку денному цього бюлетеня 1919 р. домінували аналогічні з його «візаві» у Данії тематичні «фрейми». Аналогії у фреймінгу тих чи інших тем в українських англомовних бюлетенях Данії та Великобританії можна пояснити декількома фак-

* *Наявність у фонді: ЛННБ: 1919 — Vol. I № 1—2, 4—25/26, 1920 — Vol. II № 27—30; Британська Бібліотека: 1919 — Vol. I № 1—2, 4—25/26, 1920 — Vol. II № 27—35.*

торами, насамперед — специфікою романо-германськомовної періодики українських пресових бюро Європи [1]. Її головним завданням було оперативне інформування західноєвропейської громадськості про хроніку суспільно-політичних, соціально-економічних і торговельно-економічних процесів у тогочасній Україні.

Так, аналізуючи контент «The Ukraine», можна ідентифікувати низку ключових тематичних векторів. Перший — це оприлюднення офіційних документів, зокрема дипломатичних: заяв, нот щодо застосування дій інтервентів у Наддніпрянській Україні та Галичині, декларацій і дипломатичних комюніке, присвячених перебігу багатосторонніх переговорів та результатам Паризької мирної конференції 1919—1920 рр., листів-звернень щодо українського питання, маніфестів та прокламацій Директорії УНР під проводом С. Петлюри. Із офіційних документів у виданні, наприклад, опубліковано балансовий звіт про виконання бюджету УНР 1919 р. У бюлетені іноді друкувалася офіційна інформація про кадрові ротації в уряді та роботу різних органів влади УНР.

Другим пріоритетом роботи редакції було оперативне інформування про діяльність української спеціальної дипломатичної делегації в Лондоні та дипломатичних місій УНР у різних країнах Європи, спрямовану на визнання незалежності УНР країнами—членами Антанти, встановлення дипломатичних відносин між Україною та Великобританією.

На сторінках бюлетеня публікувалися листи, звернення українських та іноземних організацій щодо визнання української незалежності на міжнародній арені та відстоювання українських національних інтересів, а також листи, звернення, звіти про виступи різних дипломатів, західноєвропейських державних та громадських діячів (зокрема Георга Брандеса), які висловлювали моральну підтримку українцям.

Редакція вела активну пропаганду українських національних аспірацій на міжнародній арені, не тільки інформуючи європейську громадськість про стан справ в Україні й публікуючи офіційні повідомлення, а й коментуючи висловлювання провідних державних діячів Заходу щодо українського питання. В окремих матеріалах обґрунтовувалися суверенітет України та її територіальна цілісність, відстоювалася ідея міжнародного визнання УНР та Галичини головними геополітичними суб'єктами в Європі [12].

У низці матеріалів рефреном звучала теза про економічну доцільність проведення експортно-імпортних операцій між європейськими державами та Україною.

Багато уваги редакція приділяла налагодженню відносин між Україною та Польщею і Румунією. Помітне місце у пресодруці відводилося публікаціям про діяльність антибільшовицького союзу народів на міжнародній арені.

На сторінках бюлетеня друкувалася оперативна хроніка подій в Україні, зокрема, інформувалося про перебіг війни між Армією УНР під керівництвом С. Петлюри та більшовицькими військами на Наддніпрянщині. У низці матеріалів висвітлювалися окупація певних регіонів Наддніпрянської України Добровольчою армією генерала А. Денікіна і конфлікт між військами С. Петлюри та денікінцями на інших територіях держави. У деяких статтях аналізувалися перспективи українсько-російських стосунків.

У виданні всебічно відстежувалася воєнно-політична ситуація в Галичині, зокрема, подавалися повідомлення про перебіг війни між УГА та польською армією, переслідування українців польською владою.

Як і в данському інформаційному бюлетені УПБ, у британському виданні «The Ukraine» актуалізувався дискурс громадянських прав і свобод національних меншин України 1919 р., зокрема у контексті складних стосунків між українцями та євреями. Наприклад, у газеті надруковано допис відомого українського політичного та громадського діяча єврейського походження А. Марголіна щодо перспектив українсько-єврейських взаємин (The Jews in the Ukraine: By a Ukrainian Jew [Євреї в Україні: погляд українського єврея]. — 1919. — № 8). У тому ж номері опубліковано статтю про національну автономію для українських євреїв («National Autonomy for the Ukrainian Jews» [«Національна автономія для українських євреїв»]), інтерв'ю з президентом делегації Української Народної Республіки на Паризькій мирній конференції Г. Сидоренком («The Jewish Question in the Ukraine» [«Єврейське питання в Україні»]) і статтю про роль та значення єврейської меншини в УНР («The Causes of the Jewish Pogroms» [«Причини єврейських погромів»]). Видання вело систематичну роботу із контрпропаганди, дезавування неправдивих повідомлень, дезінформацій польської та росій-

ської сторін у європейській періодиці щодо ситуації в Галичині та на Наддніпрянщині.

У бюлетені вміщувалися передруки із закордонних видань (здебільшого франкомовних), присвячені українській проблематиці, зокрема українсько-єврейським стосункам; інтерв'ю із відомими політичними діячами України, як-от С. Петлюрою; статті про ставлення видатних західноєвропейських військових діячів до українського питання, політичної ситуації в Україні.

З метою популяризації української проблематики в англomовному світі у виданні публікувалися матеріали пізнавального змісту про Україну та статті історичної тематики. У цьому контексті редакція регулярно передруковувала матеріали голландського професора Дж. Ф. Нермейджека з голландського видання «Der Telegraaf».

На сторінках бюлетеня вміщено літературні твори, зокрема поезії Т. Шевченка: «Заповіт» (Legacy. — 1919. — № 25/26) — у перекладі П. Селвера із його «Антології сучасної слов'янської літератури»; «На нашій, не своїй землі» (Not Ours, Though our Land. — 1920. — № 27) — у перекладі Е. Л. Войнича із збірки «Six Lyrics» Т. Шевченка. У виданні також опубліковано уривок із повісті М. Гоголя «Тарас Бульба» у перекладі М. Дент (Extract from Taras Bulba. — 1919. — № 25/26).

Змістово-тематичне розмаїття бюлетеня знайшло своє відображення у гетерогенній рубрикації: «Military Intelligence» (повідомлення військової розвідки УНР про перебіг війни в Україні), згодом перейменована на «The Military Situation» (зведення з фронтів бойових дій на Наддніпрянщині та в Галичині); «Official Documents» (ноти, комюніке); «Polish Rule in East Galicia» (матеріали про польську політику в окупованій Галичині); «Erratum» (виправлення друкарських помилок та неточностей у поданні інформації). Наявність останньої рубрики може свідчити про прагнення редакції підтримувати репутацію видання як достовірного респектабельного джерела інформації та її орієнтацію на найвищі стандарти, еталони британської журналістики, зокрема якісної преси.

Варто зауважити, що від грудня 1919 р. до лютого 1920 р. бюлетень мав у Києві власного кореспондента, а як кolumnіст із виданням співпрацював кореспондент «The Manchester Guardian» Джозеф Маргулайз.

Симптоматично, що як у копенгагенському виданні «Bulletins from the Ukrainian Press-Bureau», так і в лондонському бюлетені «The Ukraine» регулярно публікувалася етнографічна карта Української Держави доби Гетьманату П. Скоропадського. Це робилося свідомо, цілеспрямовано — з наочною метою обґрунтування ідеї української державності, права українського народу на самовизначення на всіх його етнічних територіях у власній національній демократичній державі.

На початку 1920 р. місія ухвалила рішення видавати бюлетень двічі на тиждень, однак ці плани не здійснилися. Через фінансові труднощі спеціальна дипломатична місія УНР у Великобританії вимушено припинила функціонування УПБ ще задовго до свого переїзду з Лондона до Парижа, а вся релевантна інформація щодо української проблематики мала оприлюднюватися за сприяння британських журналістів. Радники місії М. Меленевський та Я. Олесницький запевнили міністра закордонних справ УНР В. Темницького, що, крім заощадження коштів, це також зніме підозри у британського уряду, що українці ведуть активну пропаганду своєї справи у Великобританії [15, р. 72].

Естафету української англомовної пресовидавничої діяльності у Сполученому Королівстві продовжило Східногалицьке пресове бюро, створене при Дипломатичній місії ЗУНР у Лондоні, очолюваний І. Петрушевичем [13]. Ця структура видавала машинописні комунікати п. н. «**Communication of the East Galician Press Bureau**»*. Редакція та адміністрація розташовувалися в Лондоні за адресою: «99, The Vale, Golders Green, N. W. 11».

Перший наявний випуск цього інформаційного бюлетеня датовано 13 вересня 1921 р., а останній наявний — 25 жовтня 1922 р. Гіпотетично можна припустити, що редактором цих комунікатів був С. Витвицький. Мета пресового бюлетеня полягала у всебічному, вичерпному інформуванні британського істеблішменту про події у Східній Галичині. Цільовою аудиторією видання були представники дипломатичного корпусу, преси та урядових кіл Великобританії.

* *Наявність у фонді: Бібліотека Гувера (Стенфордський університет): 1921 — Sept. 13, 19, Oct. 5, 14, 28, Nov. 25, 1922 — July 13, 28, Aug. 28, Sept. 14, Oct. 25; Архів Школи Слов'янських і Східноєвропейських Студій: 1922 — Oct. 28.*

У комунікаті вміщувалися переважно витяги із виступів, ін-терпеляцій британських політиків до уряду щодо східногалицької проблематики, визначення міжнародно-правового статусу цього європейського регіону на порядку денному Ради амбасадорів Антанти, Асамблеї Ліги Націй (зокрема створення Східногалицького товариства при Лізі Націй) та резолюції організації з цього питання.

У редакційному фокусі перебувала тогочасна ситуація у Східній Галичині. На сторінках комуніката публікувалися оперативні повідомлення, хронікальні замітки про рух опору корінного, українського, населення регіону проти польської влади, зокрема про акти диверсій, підпалів, саботажу та теракти проти державних діячів Польщі. У бюлетені друкувалися витяги, огляди публікацій британських видань («The Times», «The Manchester Guardian», «The Daily News», «The Observer») щодо української проблематики.

Вірогідно, що «Communication of the East Galician Press Bureau» наприкінці 1922 р. трансформувався у щотижневий машинописний бюлетень п. н. «**Weekly bulletin of the West Ukrainian (Galician) Press Bureau**»*. Перший номер цього видання вийшов приблизно наприкінці листопада — на початку грудня 1922 р., а останній наявний (12-й) номер датовано 23 лютого 1923 р. Редакція та адміністрація Західноукраїнського (Галицького) пресового бюро знаходилися у Лондоні за адресою: «26a Penywern Rd, Earl's Court, S. W.».

На сторінках інформаційного бюлетеня оприлюднювалися здебільшого оперативні повідомлення, друкувалися замітки про тогочасну хроніку подій у Східній Галичині 1923 р.: каральні операції польської адміністрації проти автохтонного українського населення, політику «колонізації» та «парцеляції» галицьких земель польськими поселенцями, судові процеси проти національно свідомих українських діячів культури, освіти та науки і т. ін.

У виданні містилися витяги із публікацій української та польської преси Львова («Громадський Вістник», «Kurjer Lwowski») про проблеми вибору віросповідання у Польщі загалом та Галичині зокрема.

Помітне місце на сторінках бюлетеня відводилося матеріалам, що висвітлювали громадсько-політичну та культурно-просвітницьку

* *Наявність у фонді: Бібліотека Гувера (Стенфордський університет): 1923 — № 11, 12.*

діяльність Дипломатичної місії ЗУНР у Лондоні, як-от створення т. зв. «Східногалицького Комітету» в Лондоні, куди ввійшли представники британського політичного істеблїшменту, зокрема депутати парламенту, та галицького політикуму на еміграції.

Узагальнюючи проміжні результати дослідження українських англосовітських інформаційних бюлетенів у Великобританії та Данії, можна зробити висновок про домінування фактоцентричного дискурсу в їхній концептуальній моделі. Редакційна політика зазначених пресодруків була спрямована на моніторинг поточної ситуації в Україні, публікацій західноєвропейської преси про українську проблематику та контрпропаганду, дезавування недостовірних відомостей, дезінформації про перебіг українських національно-визвольних змагань у польській та російській пресі у Західній Європі.

Опінієтворча українська англосовітська преса Європи досліджуваного періоду репрезентована двома виданнями — журналами «**Eastern Europe**» (Париж, 1919—1920) та «**The Herald**» (Женева, 1919—[1922]). Аналіз цих видань доцільно розпочати з першого часопису, оскільки дослідження *de visu* іншого наразі неможливе. Журнал «**Eastern Europe: For the defence of the new Eastern Republics**»* був створений з ініціативи членів Комітету незалежної України. Перший номер цього видання побачив світ 1 вересня 1919 р., а останній (9/10-й) — 16 січня 1920 р. Часопис виходив із періодичністю два рази на місяць. Випусковим редактором журналу був француз Гастон Утен, головним редактором — Федір Якович Савченко [7]. До редакційного комітету належали М. Грушевський (голова), Д. Ісаєвич, М. Лозинський, П. Тирса. Редакція та адміністрація знаходилися за адресою: «11 Rue Bassano, Paris (XVIe)». Варто зауважити, що журнал випускався також французькою мовою п. н. «**L'Europe Orientale**» (Париж, 1919—1920). Закономірно і логічно, що франкомовна версія часопису була зорієнтована на франкомовну читацьку аудиторію Європи, англосовітська — на читачів у

* *Наявність у фонді:* ЛННБ: 1919 — 1st Year № 1—8, 1920 — 2nd Year № 9/10; Національна бібліотека Франції: 1919 — 1st Year № 1—8, 1920 — 2nd Year № 9/10; Бібліотека сучасної міжнародної документації (Нантер): 1919 — 1st Year № 1—8, 1920 — 2nd Year № 9/10; Бібліотека Карлтонського університету: 1919 — 1st Year № 1—8, 1920 — 2nd Year № 9/10; Бібліотека Гувера: 1919 — 1st Year № 1—8, 1920 — 2nd Year № 9/10.

англосаксонському світі, зокрема у Великобританії та головно у США. У цьому контексті відзначимо, що фінансування видавання журналу здійснювалося переважно по жертвами українських меценатів у США та субсидіями Міністерства закордонних справ Директорії УНР. Активне організаційне та фінансове сприяння часопису надавали також Надзвичайна дипломатична місія УНР у Франції й Українська національна рада в Парижі.

Мета видання полягала у боротьбі із «шкідливим, згубним невіглаством» щодо національно-визвольних прагнень східноєвропейських країн. Як зазначав редакційний комітет, «за допомогою цих двох видань, одне — французькою, інше — англійською, ми намагатимемось пояснити звичаї, історичні традиції, дух, прагнення, інституції, природне багатство країн і народів, які щойно долучились до свободи і які ще борються з найбільшими загрозами» (*Our programme* [Наша програма]. — 1919. — № 1).

Квінтесенцією резонансних суспільно-політичних виступів різних авторів було утвердження права на національне самовизначення різних народів — українського, азербайджанського та ін. На сторінках видання публікувалися матеріали, присвячені міжнародній репрезентації поневолених народів колишньої Російської імперії, зокрема на Мирній конференції в Парижі 1919—1920 рр., роз'ясненню та легітимзації їхніх державницьких прагнень, передусім українців, білорусів, естонців.

Помітне місце у журналі займала критика імперіалізму, зокрема російського. Часопис «головним чином пробував чітко визначити передумови, необхідні для взаєморозуміння між новими республіками та радянською Росією — не лише між урядами, а й між народами» (*The Crisis* [Криза]. — 1920. — № 9/10). У серії публікацій критикувалися проімперська політика держав—членів Антанти в контексті підтримки територіальної цілісності Польщі, Росії та Німеччини, економічна та військова блокада західними союзниками колишніх колоній цих імперій та ігнорування національно-державницьких прагнень українського й інших східноєвропейських народів.

Автори статей негативно оцінювали діяльність денікінського режиму в Україні та на Північному Кавказі.

З метою популяризації східноєвропейської проблематики в англосаксонському світі у журналі публікувалися пізнавальні статті про

історію національно-визвольних змагань, державотворчість та політичні процеси в Україні, Азербайджані, Білорусії, Литві, серед народів Північного Кавказу. У виданні публікувалися огляди системи та структури освіти в Україні, Вірменії, а також важливих контрапунктів у розвитку української культури.

Змістово-тематична гетерогенність журналу знайшла відображення у такій рубрикації: «Documents» (офіційні урядові та дипломатичні документи: ноти, декларації, прокламації, звернення, накази), «News items» (оперативні повідомлення, хронікальні замітки про актуальні, резонансні події у Східноєвропейському регіоні, зокрема в Україні), «Chronicle» (офіційна хроніка подій), «Press Review» (огляди західноєвропейської преси, зокрема французької).

Із часописом активно співпрацювали як українці (Д. Донцов, М. Кушнір, А. Хомик, С. Шелухин), так й іноземці (Ж. Броше, А. Мекер, Г. де Монбранд, А. Намітокофф).

Припинення видавання журналу було спричинене низкою факторів: невизнання де-юре незалежності та суверенітету УНР на Паризькій мирній конференції, недофінансування та переїзд Комітету незалежної України з Парижа до Праги.

Окрім двох журналів Комітету незалежної України в Парижі — англійською та французькою мовами, пресовидавнича кампанія українців у столиці Франції полягала й у випуску для західноєвропейської громадськості двох серійних видань пізнавального змісту також англійською та французькою мовами: «**The Ukrainian Problems**» і «**Les Questions Ukrainiennes**» (Париж, 1919). За наявності «The Ukrainian Problems» у фондах ЛННБ та низки інших книгозбірень Америки й Європи можна вести мову про вихід щонайменше шести номерів цього англомовного видання. За змістово-тематичною структурою цей кластер національної бібліографії класифіковано як серійні видання, зорієнтовані на популяризацію української суспільно-політичної проблематики серед західноєвропейської громадськості, зокрема представників дипломатичного корпусу, пресового контингенту, політичного істеблішменту та торгово-економічних кіл. Наприклад, четвертий номер, який вийшов п. н. «West Ukraina», був присвячений темі ЗУНР. У п'ятому номері вміщено передрук статті «The Ukrainian Problems» із німецькомовної газети «Die Friede», у якій роз'яснюються соціокультурні від-

мінності між українським та російським народами, дезавуюються стереотипи щодо національно-визвольних прагнень українців та обґрунтовується право української нації на самовизначення у власній національно-демократичній державі. Шостий номер вийшов п. н. «Ukraina and the Peace-Conference» за редакцією професора С. Дністрянського, в якому тезово сформульовано ключові месиджі української дипломатії на Паризькій мирній конференції щодо історичних традицій державотворення в Україні, етнонаціональної ідентичності та культурної самобутності українців, економічного потенціалу України і торгово-економічних вигод для Заходу від створення української держави. Для унаочнення та обґрунтування ідеї української національної держави у цих серійних випусках вміщувалися політична та етнографічна мапи Східної Галичини.

Зауважимо, що аналогічні за змістом брошури пізнавального характеру видавала у Відні 1920 р. Національна Рада Східної Галичини. Наявний для історико-бібліографічного дослідження *de visu* третій номер видання вийшов у світ п. н. «Eastern Galicia: An Independent Commonwealth». Зміст цього випуску повністю присвячено Східній Галичині у різних її аспектах — історії регіону, його культурі, етнонаціональній специфіці, економіці і перспективам її розвитку, політичній ситуації та міжнародним відносинам тощо.

Особливе місце у масиві опінієтворчої української англомовної періодици Європи займає журнал Українсько-швейцарської торгової палати — «**The Herald**», який виходив також українською (п. н. «Вісник») і французькою (п. н. «Le Messenger») мовами. Як було зазначено у проекті статуту цієї двосторонньої організації, опублікованому в одному з номерів лозаннської газети «L'Ukraine», «“Вісник” слугуватиме та сприятиме розвитку комерційних відносин між Україною і Швейцарією й ознайомлюватиме зацікавлені кола цих країн, так само як і за кордоном, із ресурсними “можливостями” України і т. ін. Фінансування видавання журналу здійснюватиметься трьома каналами: 1) передплата; 2) комерційні оголошення; 3) субвенції Палати чи українського уряду, а також зацікавленими особами» [14]. Редактором часопису був Є. Бачинський.

Відсутність доступу до журналу (який, ймовірно, зберігається у Колекції Є. Бачинського у Бібліотеці Карлтонського університету (Оттава) і дефіцит наукової літератури з цього питання унеможли-

люють повноцінне наукове історико-бібліографічне опрацювання цієї періодики *de visu*, зокрема її англomовної версії.

Узагальнюючи та підсумовуючи результати вивчення української англomовної періодики Європи зазначеного періоду, можна зробити низку умовиводів та висновків. Передусім варто вказати, що функціонування української англomовної періодики Європи 1919—1923 рр. — це чергова точка біфуркації в розвитку, трансформації та диверсифікації української преси, її інтернаціоналізації та закономірної інтеграції у європейський інформаційно-комунікативний простір. Досліджувана преса відіграла суттєву роль у популяризації національно-визвольних змагань українців у європейському регіоні, об'єктивному та всебічному висвітленні суспільно-політичної, фінансово-економічної та воєнно-політичної ситуації в тогочасній Україні, легітимізації державницьких прагнень українців на міжнародній арені.

Уперше у вітчизняний журналістикознавчий та бібліографічний дискурс введено такі англomовні періодичні видання: «Communications of the East Galician Press Bureau» (Лондон, 1921—1922) та «Weekly bulletin of the West Ukrainian (Galician) Press Bureau» (Лондон, 1922—1923).

Національна англomовна періодика є вагомим компонентом зарубіжної україніки, важливим джерелом для українських та закордонних вчених — бібліографів, істориків, журналістикознавців, правознавців (зокрема дослідників міжнародного публічного права), демографів, мовознавців, літературознавців. Українська преса англійською мовою Великобританії, Данії, Франції, Швейцарії — цінний джерелознавчий матеріал для дослідників генези, формування української міжнародної журналістики, її атрибутики, головних домінант та детермінант, функцій у ретроспективі.

За змістово-тематичним спрямуванням ця періодика була головно громадсько-політичною. Українська англomовна преса досліджуваної доби головно репрезентувала та пропагувала українську державотворчість.

Цей кластер національної періодики виконував низку функцій: інформаційну — всебічне, об'єктивне й оперативне інформування про суспільно-політичні та економічні зміни в Україні — як на Наддніпрянщині, так і в Галичині, висвітлення національно-дер-

жавницьких прагнень українців для європейської громадськості; соціокультурну — популяризацію української проблематики, зокрема культури, мистецтва, фольклору, традицій, історії української нації; комунікативну — комунікації між українськими та західноєвропейськими журналістами, політичними, громадськими та військовими діячами, дипломатами, письменниками і вченими.

У комплексі української англомовної преси Європи можна виокремити два основних типи видань за жанровим критерієм: інформаційні бюлетені та журнали аналітичного спрямування. Бінарність простежується й у диференціації за видавцем: це видання УПБ і спільні пресодруки українців та західноєвропейців. Отже, можна зробити висновок про дихотомію опінієтворчих й інформаційно-хронікальних видань у масиві української англомовної преси Європи 1919—1923 рр.

Компаративний аналіз завдань, редакційної політики, контенту українських англомовних інформаційних бюлетенів і комунікатів дає змогу вести мову про кореляцію між цими періодичними виданнями УПБ у формі, контенті та редакційній політиці. Гіпотетично можна припустити аналогічну взаємозалежність між опінієтворчими українсько-європейськими англомовними журналами («The Eastern Europe» і «The Herald»).

Перспективи цього дослідження полягають передусім у подальшій систематичній науково-пошуковій роботі з метою виявлення бюлетенів романо-германськими мовами Українського телеграфного агентства (УТА) в 1918 р., комунікатів і бюлетенів Західноукраїнського товариства при Лізі Націй (Відень, 1921—1923 рр.), систематизації української англомовної преси міжвоєнного періоду (1918—1939 рр.), здійсненні комплексного компаративного контент-аналізу. Окрім того, у перспективі — формування бібліографічного показника цієї періодики міжвоєнної доби.

1. *Блавацький С.* Періодика українських пресових бюро Європи романо-германськими мовами доби національно-визвольних змагань / Сергій Блавацький // *Українська періодика: історія і сучасність* : доп. та повідомл. одинадцятої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 29—30 листоп. 2013 р. — Львів, 2013. — С. 104—119.
2. *Богуславський О. В.* Інформаційно-пресова діяльність Центральної Ради та українських урядів 1917—1920 рр. / О. В. Богуславський. — Запоріжжя, 2003. — 236 с.

3. *Богуславський О. В.* Преса міжвоєнної української еміграції і боротьба за незалежність України: історичний шлях, досвід, дискусії : монографія / О. В. Богуславський. — Запоріжжя, 2008. — 452 с.
4. *Будков Д.* Слово правди про Україну: Міжнародна інформаційна діяльність Української держави 1917—1923 рр. : монографія / Дмитро Будков, Дмитро Веденєєв. — К. : К.І.С., 2004. — 204 с.
5. *Наріжний С.* Українська еміграція: Культурна праця української еміграції 1919—1939 (матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої) / Симон Наріжний. — К., 1999. — 272 с.
6. *Пеленський Є. Ю.* Бібліографія української бібліографії. Ucrainica в західно-європейських мовах : вибр. бібліогр. / Євген Юлій Пеленський. — Едмонтон, 1990. — 112 с.
7. *Садов А. М. С.* Грушевський і Комітет Незалежної України за матеріалами родинного фонду Грушевських (ЦДІАК, ф. 1235) / Андрій Садов // Український археографічний щорічник. — К., 2006. — Вип. 10/11. — С. 710.
8. *Сидоренко Н.* Витоки інформаційних зв'язків між Україною і Великою Британією на початку ХХ століття / Наталя Сидоренко // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. — Львів, 2001. — Вип. 9. — С. 75—89.
9. *Сидоренко Н.* Друковане слово як духовний сполучник (українські інформаційні бюлетені та листки на терені Великої Британії у ХХ столітті) / Наталя Сидоренко // Образ. — К., 2007. — Вип. 5. — С. 85—90.
10. The Batchinsky Collection Carleton University Library : finding Aid / prepared by J. S. Jaworsky and O. S. A. Skabarnicki. — Edmonton, 1995. — 101 p.
11. Encyclopedia of Ukraine. — Toronto ; Buffalo ; London, 1993. — Vol. 4. — P. 213—215.
12. *Khoroshilova Y.* British and American Relations with independent Ukraine in 1917—1921 and 1991—1994 / Yulia Khoroshilova. — Ph.D. thesis / [Unpublished manuscript]. — London, 2001. — 296 p.
13. *Petrushевич I.* Finding Aid № 1062 [Електронний ресурс] / Ivan Petrushevich // National Archives of Canada. — Режим доступу: <http://data2.archives.ca/pdf/pdf001/p000000165.pdf>.
14. *Projet de statuts de la Chambre de Commerce Ukraino-Suisse à Geneve // L'Ukraine.* — Lausanne, 1919. — № 94. — P. 3.
15. *Saunders D.* Britain and the Ukrainian question (1912—1920) / David Saunders // English Historical Review. — 1988. — № 406. — P. 49—55.
16. «The Ukraine» — a weekly bulletin of the diplomatic mission of The Ukrainian People's Republic (UNR) in London [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrainiansintheuk.info/eng/01/ukrainebull-e.htm.